

वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination

कक्षा 11वीं / उत्तर मध्यमा - I / Class 11th / Uttar Madhyama - I

वर्ष / Year 2025-26

विषय / Subject - संस्कृत/Sanskrit

- इस प्रश्न पत्र में कुल 12 पृष्ठ हैं।
- सभी प्रश्न हल करना अनिवार्य है।
- प्रत्येक प्रश्न के सामने अंक दर्शाए गए हैं।
- सभी प्रश्न के उत्तर यथास्थान पर ही लिखें।

- This question paper contains 12 Pages.
- It is mandatory to attempt all the questions.
- Marks are indicated against each question.
- Write down the answers of all the question at the appropriate places.

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (अंकों में) / Student's Roll No. (In Figures)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (शब्दों में) / Student's Roll No. (In Words)

--

(उदाहरण - अनुक्रमांक अंकों में - 24250001, अनुक्रमांक शब्दों में - दो चार दो पाँच शून्य शून्य शून्य एक)

(Example - Roll No. in figures - 24250001, Roll No. in words - Two Four Two Five Zero Zero Zero One)

केन्द्र क्रमांक / Centre Number -

--	--	--

सूचना - पर्यवेक्षक उपर्युक्त सभी प्रविष्टियों की जांच उपरान्त हस्ताक्षर करें।

Note - Supervisor should check all the above entries and then sign.

.....

विद्यार्थी के हस्ताक्षर

Signature of Student

उपर्युक्त प्रविष्टि का सत्यापन किया गया तथा बुकलेट संख्या की प्रविष्टि उपस्थिति पत्रक में कर दी गई है।
The above entry has been verified and booklet no. has been entered in attendance sheet.

कक्ष पर्यवेक्षक का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Room Supervisor	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date
--	--------------------	---------------------	-------------

मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Evaluator	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date
---	--------------------	---------------------	-------------

मुख्य परीक्षक/पुनर्मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name & signature of the Head Examiner/Re-evaluator	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date
---	--------------------	---------------------	-------------

(केवल प्रतिष्ठान कार्यालय उपयोग हेतु)

For the use of Pratishthan's Office only)

मूल्यांकनकर्ता द्वारा आवश्यक रूप से भरा जाए।

To be mandatorily filled in by the Evaluator.

प्रश्न संख्या Question No.	मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/Marks awarded by the Evaluator	मुख्य परीक्षक/पुनर्मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/ Marks awarded by the Head Examiner/ Re-evaluator
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
योग/Total		

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

प्रश्न पत्र संख्या / Que. Paper No. : I/25-26/P-11-1/

विषय /Subject - संस्कृत / Sanskrit

पूर्णांक / Max. Marks - 100

समय / Time - 3 घंटे/3 Hours

खण्ड क

(अपठितावबोधनम् - 20 अङ्काः)

प्र.1. अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत —

सूर्यवंशे सर्वप्रथमं मनुर्नाम नृपः अभवत्। तस्य कुले एव दिलीपः इति ख्यातनामा राजा समुत्पन्नः अभूत्। राजा दिलीपः सर्वेषां विषयाणां ज्ञाता आसीत् तथापि सः सर्वदा अभिमानरहितः, पराक्रमी, परिश्रमी, क्षमाशीलः आसीत्। दिलीपः न्यायपूर्वकं पितृवत् च प्रजापालनं करोति स्म। सः प्रजानां रक्षणे सर्वदा उद्यतः भवति स्म। अतः सः एव प्रजानां पिता आसीत्। राजा दिलीपः यदा चिरं सन्ततिं न अलभत तदा तं गुरुवशिष्टः सन्ततिं प्राप्तुं कामधेनोः पुत्र्याः नन्दिन्याः सेवार्थम् आदिशत्। दिलीपः स्वभार्यया सह एकविंशतिं दिवसान् गोसेवाम् अकरोत्। द्वाविंशतितमे दिने एकः सिंहः नन्दिनीम् आक्राम्यत्। दिलीपः गोरक्षायै स्वशरीरं सावत् समर्पयितुम् उद्यतः अभवत्। प्रसन्ना नन्दिनी तस्मै सन्ततेः वरम् अयच्छत्।

1. एकपदेन उत्तरत -

1 × 5 = 5

क. दिलीपः क्वा सह गोसेवाम् अकरोत् ?

ख. दिलीपः किमर्थं स्वशरीरं समर्पयितुम् उद्यतः अभवत् ?

ग. सूर्यवंशे सर्वप्रथमं कः नृपः अभवत् ?

घ. कस्मिन् दिने सिंहः आक्राम्यत् ?

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

ड. दिलीपः कति दिवसपर्यन्तं गोसेवाम् अकरोत् ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

2 × 5 = 10

क. गुरुवशिष्ठः किमर्थं नन्दिन्याः सेवार्थम् आदिशत् ?

ख. दिलीपः कथं प्रजापालनं करोति स्म ?

ग. प्रसन्ना नन्दिनी किमकरोत् ?

घ. दिलीपः केषां ज्ञाता आसीत् ?

ड. दिलीपस्य स्वभावः कीदृशः आसीत् ?

3. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । (द्वित्रिशब्दात्मक - वाक्यम्)

1

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

4. निर्देशानुसारं उत्तरत ।

1 × 4 = 4

क. 'आक्राम्यत्' इत्यस्याः क्रियायाः कर्तृपदं किम् ?

क) दिलीपः ख) वशिष्ठः ग) सिंहः घ) किमपि न

ख. 'क्षमाशीलः' इति पदस्य विशेष्यं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

क) वशिष्ठः ख) दिलीपः ग) पराक्रमी घ) किमपि न

ग. 'वंशे' इत्यस्य पदस्य कः पर्यायः अत्र आगतः ?

क) कुले ख) सन्ततेः ग) चिरम् घ) किमपि न

घ. अनुच्छेदे 'अलसः' पदस्य कः विपर्ययः आगतः ?

क) क्षमाशीलः ख) परिश्रमी ग) पराक्रमी घ) किमपि न

खण्ड ख

(रचनात्मककार्यम् - 15 अङ्काः)

प्र.2. निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः

एकम् अनुच्छेदं लिखत -

1 × 5 = 5

स्वच्छतायाः महत्त्वम्

(मञ्जूषा - स्वच्छम्, स्वच्छतायाः, शरीरम्, उद्देश्यम्, उपयोगिता, स्थानम्, स्वास्थ्यरक्षायै, वस्त्रादिकम्, जलम्, खाद्यवस्तूनि, मनसि प्रसन्नता, समाजे सम्मानम्, सर्वदा, कर्तव्यम्)

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

प्र.3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां साहाय्येन पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत । $1 \times 5 = 5$

(मञ्जूषा - कृषकः, वृषभौ, यष्टिकाम्, श्रान्तौ, अपि, हलकार्यम्, आकाशः, भूमिः, शुष्का, करोति, बीजानि, स्तः, वपति, ग्रीष्मकालः, परिश्रमम्, हस्तयोः, एकाकी, अस्ति)



पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

प्र.4. हिन्दी/आङ्ग्लभाषायां लिखितानां वाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादः क्रियताम् - 1 × 5 = 5

क. उसने संस्कृत पुस्तक पढ़ी । / He read Sanskrit Book.

ख. गंगा हिमालय से निकलती है । / The Ganga originates from the Himalayas.

ग. बसन्त सभी ऋतुओं में श्रेष्ठ है । / Spring is the best of all seasons.

घ. छात्र कक्षा में भोजन नहीं करेंगे । / Students will not eat in class.

ङ. माता पुत्र को उपदेश देती है । / Mother preaches Son.

खण्ड - ग

(अनुप्रयुक्त व्याकरणम् - 25 अङ्काः)

प्र.5. अधोलिखितपदानां विग्रहवाक्यपूर्वकं समासं निर्दिशत — 1 × 5 = 5

पदम्	विग्रहः	समासनाम
क. राजदर्शनम्		
ख. धर्मनिष्पत्तिः		
ग. जलदपटलः		
घ. तपोधनम्		
ङ. यथामति		

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

प्र.6. अधोलिखितपदानां लिङ्ग-विभक्ति-वचनानि लिखत —

1 × 5 = 5

	लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनम्
क. योगस्य			
ख. भूभृत्सु			
ग. एतेषु			
घ. प्रमाणानि			
ङ. पितरि			

प्र.7. एकवचनात् बहुवचने बहुवचनात् एकवचने च परिवर्तयत —

0.5 × 5 = 5

क. यज्ञे		ख. मनीषिणः	
ग. ऋक्		घ. कर्माणि	
ङ. रथनाभौ		च. जनान्	
छ. मनः		ज. वाजिनः	
झ. प्रज्ञानाम्		ञ. जनैः	

प्र.8. अधोलिखितानां शब्दानां सन्धिविच्छेदं कुरुत —

1 × 5 = 5

सन्धिविच्छेदः

क. ग्रन्थेऽस्मिन्	 +
ख. देवादेशाच्च	 +
ग. तल्लक्षणम्	 +

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

घ. देव्यनुग्रहेण +

ङ. सुप्तोत्थितः +

प्र.9. कोष्ठके प्रदत्तान् शब्दान् चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत —

0.5 × 10 = 5

(दत्त्वा, वीक्ष्य, जीवन, वक्तुम्, आनेतव्यः, मृतः, अध्ययनम्, तुतोष, कुर्वाणम्, विधेहि)

क. वि-ईक्ष + ल्यप् ख. दा + त्त्वा

ग. तुष् + णल् घ. आ-नी + तव्यत्

ङ. वि-धा + सि च. अधि-इ + ल्युट्

छ. कृ + शानच् ज. मृ + क्त

झ. जीव-शत् ञ. वच् + तुमुन्

खण्डः - घ

(पठितावबोधनम् - 40 अङ्काः)

प्र.10. अधोदत्तान् गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु —

2 × 5 = 10

प्राचीनकाले स्मृतयः तात्कालिकस्य समाजस्य राष्ट्रस्य वा सर्वविधव्यवहाराणां यथोचितं व्यवस्थापनाय महर्षिभिः उपदिष्टाः। पुरुषार्थचतुष्टयोपदेशः, वर्णाश्रमधर्मोपदेशः, राजधर्मनिर्देशः सञ्चालनम् अनुशासनं च श्रुतिं स्मृतिं च अनुसृत्यैव भवति स्म। स्मृतिषु ब्रह्मचर्य-गृहस्थ-वानप्रस्थ-संन्यासाश्रमव्यवस्था, वर्णाश्रमधर्माः, विशेषावसरेषु करणीयानि कर्माणि, प्रायश्चित्तानि, प्रशासनप्रणाली, दण्डव्यवस्था, देशकालक्रमेण धर्मव्यवस्था इत्यादिषु विषयेषु वर्णनमुपलभ्यते। स्मृतिः एव धर्मशास्त्रनाम्ना उच्यते। धर्मशास्त्रं सूत्रं, स्मृतिः, निबन्ध इति त्रिधा विभिन्यते। सर्वासु स्मृतिषु मुख्यतया आचारः, व्यवहारः, प्रायश्चित्तं च इति त्रयो विषयाः वर्णितास्सन्ति। मनु- नारद-याज्ञवल्क्य-पाराशर-अत्रि-विष्णु-हारीत-औशनस-बाधूल-आङ्गीरस-संवर्त-यम-आपस्तम्ब-बृहस्पति-कात्यायन-व्यास-शङ्ख-लिखित-दक्ष-गौतम-शातातप-वशिष्ठ-प्रजापति-प्रणीताः स्मृतयः सन्ति। एतास्वपि स्मृतिषु मनुस्मृतिः, याज्ञवल्क्यस्मृतिः, पाराशरस्मृतिः च विशिष्टं स्थानं भजन्ते। परन्तु कलौ युगे पाराशरस्मृतिः प्रामुख्यम् आवहति।

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

1. वर्णाश्रमधर्माः कति के च ते ?

2. स्मृतेः अपरं नाम किं ?

3. स्मृतिषु काः विशिष्टं स्थानं भजन्ते ?

4. कलौ का स्मृतिः प्रमुखा ?

5. स्मृतिषु केषु विषयेषु वर्णनमुपलभ्यते ?

प्र.11. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तरं 25-30 शब्दैः उत्तरत —

2 × 5 = 10

1. वीरवती कस्य पुत्री आसीत् ?

2. भोजं कः ररक्ष ?

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

3. काव्येषु नाटकं रम्यं पूरयत ?

4. चन्द्रापीडस्य आचार्यस्य नाम किं ?

5. अनभ्यासे विद्या कीदृशी ?

प्र.12. अधोलिखित प्रश्नानाम् उत्तरं 40-50 शब्दैः उत्तरत —

3 × 4 = 12

1. राजतरङ्गिणी विषये लघुनिबन्धः लिखत ?

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/P-11 - 1	वेद विभूषण प्रथम वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan First Year Examination कक्षा 11 वीं / उत्तर मध्यमा - I/ Class 11 th / Uttar Madhyama - I	SET - A
-------------------------------------	---	---------

2. शुश्रूषस्व गुरुन् पद्यं पूरयत ।

3. शिशुपालवधविषये लघुनिबन्धः लिखत ।

4. महाकविकालिदासस्य सप्तानां काव्यानां नामानि लिखत ?
